

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

УДК 316.613.4

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУБ'ЄКТИВНИХ ЧИННИКІВ
ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
(ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ)**

Забрідня Оксана, студентка 4 курсу

Яцюк Н.О., кандидат психологічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

Проблема емоційного вигорання у представників соціальних професій є досить актуальною для сьогодення, оскільки таке виснаження моральних та фізичних сил неминуче позначається не лише на ефективності професійної діяльності, психологічному самопочутті, але й на стосунках у сім'ї.

У сучасній науці синдром емоційного вигорання визначається як процес поступової втрати енергії, який проявляється в симптомах фізичної, розумової втоми, депресії, зниженні інтересу до життя, деперсоналізації, редукції професійних досягнень. Головною причиною розвитку емоційного вигорання є невідповідність між великим особистісним внеском педагога у професійну діяльність та зворотним зв'язком у вигляді вдячності та схвалення з боку оточуючих [1], [3].

Розвиткові емоційного вигорання сприяють об'єктивні та суб'єктивні чинники. Об'єктивні чинники виступають як певні умови, у яких здійснюється професійна діяльність педагога: несприятливий соціально-психологічний клімат педагогічного колективу, що виражається у частих конфліктах, підвищеній напруженості у взаєминах з колегами та керівництвом, відсутності підтримки у колективі; недоліки у організації педагогічної діяльності – її надмірну регламентацію, високий ступінь автономності педагога, погане стимулювання праці педагога [1].

У якості суб'єктивних факторів дослідники виділяють такі особистісні якості та індивідуально-психологічні особливості педагога, які можуть суттєво підвищувати ризик виникнення емоційного вигорання. Як показав аналіз літературних джерел, найбільш суттєвими серед суб'єктивних чинників є: високий рівень нейротизму як показник емоційної нестійкості особистості, емоційної лабільності; неузгодженість ціннісно-сміслової сфери особистості, що проявляється у неможливості реалізувати у професійній діяльності значущі цінності; низький або надто високий рівень розвитку емпатії [1]. Емпіричне дослідження зазначених чинників здійснювалося за допомогою таких методик: «Діагностика здібностей до емпатійних

проявів», опитувальник Айзенка «Нейротизм. Екстраверсія. Психотизм», «Ціннісні орієнтації» М.Рокіча. У дослідженні взяли участь 25 студентів IV – V курсів (21 - 23 роки) психолого-природничого, історико-соціологічного факультету та факультету української філології РДГУ. Серед них 15 дівчат та 10 хлопців.

Кількісні показники дослідження за методикою «Діагностика здібностей до емпатійних проявів» представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівні прояву емпатійних тенденцій у майбутніх педагогів

Групи досліджуваних	Рівні емпатійних тенденцій.		
	Низький	Середній	Високий
Хлопці	38%	30%	32%
Дівчата	25%	40%	35%

Низький рівень прояву емпатійних тенденцій у значної частини майбутніх вчителів дозволяє зробити припущення про можливі труднощі у налагодженні контактів у професійному середовищі, про схильність до встановлення формалізованих стосунків з учнями, що суттєво підвищує ризик розвитку емоційного вигорання, зокрема таких його складових, як емоційне виснаження та деперсоналізація. Середній рівень розвитку емпатії свідчить про здатність до емоційного відгуку, вміння сприйняти почуття іншої людини як власні, проте повноцінному сприйняттю інших людей заважає розкутість почуттів. Високий рівень розвитку емпатії вказує на здатність співчувати та співпереживати, що дозволяє краще розуміти інших людей. Процес міжособистісного розуміння тісно пов'язаний з емоційною сферою. Емоційна природа емпатії виявляється в тому, що ситуація іншої людини не стільки «продумується», скільки «відчувається». Проте слід звернути увагу на респондентів, у яких виявлені найвищі показники розвитку емпатії. Такі майбутні педагоги надто тонко реагують на настрій партнерів по спілкуванню, надто стурбовані реакціями інших на свої слова та вчинки, потребують постійного схвалення з боку оточуючих. Така вразливість може бути однією з причин розвитку емоційного вигорання, невротичних зривів, психосоматичних захворювань.

Як видно з таблиці 1, різниця у показниках розвитку емпатійних тенденцій хлопців та дівчат зменшується від низького до високого рівня. Тенденція проявляється в тому, що хлопців з

низьким рівнем розвитку емпатії на 13% більше, ніж дівчат, що відповідає загальноприйнятим уявленням про більшу схильність дівчат до емоційного відгуку. Проте на високому рівні розвитку емпатії ця різниця становить лише 3%.

Аналіз результатів за методикою Айзенка «Нейротизм. Екстраверсія. Психотизм» показав, що у значної частини досліджуваних проявляється високий рівень нейротизму (56% у хлопців та 40% у дівчат). При цьому можна констатувати суттєві відмінності у проявах емоційної нестабільності між хлопцями та дівчатами. У осіб з підвищеною емоційною збудливістю, неврівноваженістю нервових процесів при роботі в умовах постійного емоційного напруження може розвиватися виснаження енергетичних ресурсів, особистісне відсторонення від діяльності та зниження професійної мотивації. За показниками вираженості екстраверсії 16% досліджуваних жіночої статі та 14% чоловічої належать до інтровертованого типу. Можна припускати, що виражена інтровертованість, яка характеризується спокійністю, схильністю до усамітнення, дистанціюванням у спілкуванні, прагненням до впорядкованості не відповідає вимогам інтенсивної, насиченої подіями та емоціями, пов'язаної з активною комунікацією педагогічної діяльності. Різниця у вираженості екстраверсії у представників обох статей є несуттєвою.

Відповідно до наведених у літературі даних [1], [2], [3], неможливість реалізувати у професійній діяльності значущі для особистості цінності може виступати суттєвим чинником розвитку емоційного вигорання. Це призводить до інтенсивних негативних емоційних переживань, що в результаті стає причиною емоційного виснаження. Неможливість знайти особистісні смисли у роботі може призводити до зниження професійної мотивації та до відсторонення від інших суб'єктів педагогічної діяльності, насамперед, від учнів, до деперсоналізації у їх сприйманні. Як показав аналіз результатів дослідження за методикою «Ціннісні орієнтації» М.Рокіча, 60% дівчат надали перевагу такій цінності, як щастя інших, що свідчить про прагнення до блага інших, допомагати іншим, дбати про них, що цілком відповідає особливостям та цілям педагогічної діяльності. Водночас 40% хлопців як головну цінність-ціль бачать матеріально забезпечене життя. Можна зробити припущення, що такі відмінності пов'язані з особливостями сучасної соціально-економічної ситуації та поширеним стереотипним уявленням про чоловіка як годувальника у сім'ї. З іншого боку, це пояснює незначний відсоток учителів-чоловіків, які працюють у школах. Це підтверджують також

висловлювання майбутніх педагогів про мотивацію вступу на педагогічні спеціальності. Більшість не пов'язують свої життєві плани з професією вчителя, а обирають відповідні спеціальності лише заради отримання вищої освіти, вбачають у отриманій спеціальності лише сходинок, щоб здобути інший фах, не пов'язаний з педагогічною діяльністю.

Отже, проведене теоретико-експериментальне дослідження показало, що у значної частини досліджуваних проявляються такі індивідуально-психологічні особливості, які можуть впливати у майбутній професійній діяльності на розвиток емоційного вигорання. Такі результати підкреслюють важливість впровадження у процес професійної підготовки майбутніх педагогів психолого-педагогічних засобів, які сприятимуть їх особистісному зростанню та формуванню особистісної готовності до професійної діяльності.

Література

1. Борисова М.В. *Детерминанти феномена емоціонального вигорання у педагогов – Вопросы психологии – 2005 - №2 – С.96 – 104.*
2. Кузьміна Н.В. *Очерки психологии труда учителя. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. – 201с.*
3. Митина Л.М. *Психология профессионального развития учителя. – М.: Сентябрь, 1998. – 155с.*

УДК 159.922.8:613.81

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Карнаух Володимир, магістрант

Керівник: старший викладач Савуляк В.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

В останні роки в усьому світі набуло різкого поширення масове вживання психоактивних речовин (алкоголю, наркотиків, психотропних препаратів). Щорічно збільшується число залежних від адиктивних агентів і це супроводжується психічними і соматоневрологічними розладами, які призводять до значних соціально-економічних і моральних втрат. Особливо загрозливою є ситуація зростання кількості споживачів слабоалкогольних напоїв серед підлітків незалежно від гендерної приналежності.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

Антонець О. Самосвідомість і її структура.....7

Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості.....10

Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини.....15

Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

Левшунова К. Дослідження саморегуляції.....25

Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини.....28

Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості.....30

Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

Орел В. Цілі й мотиви самопізнання.....44

Осипчук О. Сфери і області самопізнання.....46

Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції.....48

Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання.....50

Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

Смоляк А. Феномен відношення людини до себе.....55

Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості.....	71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
Князєва А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20